

Újratemetés előtt

Alföldi jelenés

Szereplők:

Janó • Anya • Janóka, a gyerekekük • Rendőr • Próbarendőrjelölt • Szem • Fül

A tatárjárás idején fölégetett, romba dőlt klostort olykor többméteres homokbuckák fedik, rajta három évtizede bezárt temető maradványa. Süppedő avar, vékonyabb, vastagabb akácfák és tüskés bokrok, itt-ott szétrepedt fakereszt, megsüllyedt kőkereszt. Időpont: 1951. Nyáridő, perzsel a nap, hamarosan dél van. A színen megbontott sír, kisebb-nagyobb darázkövekből kőrakás, földkupacok. Jön a helybéli rendőr, iz-zad, a sapka a kezében, azzal legyezgeti magát. Mögötte a próbarendőrjelölt (Pr. jelölt). A rendőr megáll a megbontott sír mellett, kezével a homlokát törli, a Pr. jelölt utánozza.

Rendőr: Szinte éget a nap. A vaskohó mellett sem volt ilyen hőség.

Pr. jelölt: Ott sem volt... (gondolkodik)... milyen vaskolyó mellett?

Rendőr: Jobban figyelj! Tanuld meg: a Rendőr nem ismételtet!

Pr. jelölt: Igenis!

Rendőr: A jó rendőr csak akkor kérdez, ha tudja a választ. Ez a különbség a kapitalista rendőr és a kommunista rendőr között. Megértetted?

Pr. jelölt: Igenis!

Rendőr: Hamarosan vizsgázol. Szeptember elején esküt teszel, akkor lehetsz majd próbarendőr. Ha elbuzs a vizsgán, és szégyent hozol a fejemre, akkor bezáratlak. Megértetted?

(A Pr. jelölt kérdően néz a Rendőrrre.)

Rendőr: A hatóság félrevezetése miatt. Mert elhitted velem, hogy rendőr leszel.

Pr. jelölt: Megértettem, Őrsparancsnok elvtárs!

Rendőr: Mondtam már, elég, ha parancsnok elvtársat mondasz.

Pr. jelölt: Igenis, Parancsnok elvtárs!

Közeledő talicskanyikorgás. Feltűnik Janó, aki-ről csak az olvasóval tudatom, hogy János a becsületes keresztneve, de mivel a kis alföldi faluban sok a János, így a megkülönböztetés miatt becenevet ragasztottak a Jánosokra. Ő a Janó nevet kapta, a fia meg a Janóka lett. Tehát feltűnik Janó, megfakult öreg lajbiban, valamikor fehér bőgatyában, a lábán házilag font bocskor. Tolja a talicskát.

Rendőr: Megállni!

Pr. jelölt: Állj meg, Janó! Ez a parancs!

Rendőr: (Pr. jelöltnek) Hallgass! Elég, ha én mondom!

Pr. jelölt: (Ha elfelejtette volna az Olvasó, a Pr. jelölt a Próbarendőrjelöltet nevezi meg, ezt kéretek megjegyezni, mert újra nem fogom megismételni.) Igenis, Parancsnok elvtárs!

Rendőr: (Janóhoz) Melyik brigád?

Janó: (a talicska mellett lassan vigyázzba áll, nem túlozza el, de azért biztos, ami biztos, a helyi biztos elvtárs előtt) Előre a lenini úton brigád.

Rendőr: Előre! Hány talicska volt?

Janó: Most toltam ki az útra a kilencediket.

Rendőr: Lehetne több is. Igyekezzen. A szocialista versenyben az utolsó brigád kommunista vasárnap is kijön talicskázni. Értve vagyunk?

Janó: Igenis.

Közben sietve két helybéli érkezik, akikről csak mi tudjuk, hogy a Rendőr helyi hírhálózatának figyelői, besúgói. Az egyik a hallgatkozó Fül, a másik a figyelő Szem. A Rendőr utasítása szerint azért járnak párban, hogy egymásra is ügyeljenek. Közel egykorúak, soványak, mindkettőn elhasznált cipőből lett papucs, szakadt nadrág. Az egyik ujjatlan kiskabát, a másikon foltozott ingféle. Szemen micisapka, Fülön karimás kalap véd a napmelegtől.

Fül: Őrsparancsnok elvtárs!

Pr. jelölt: *(Fül elé lép, jobb kezét fölrántja, mintha pofont akarna adni, Fül a fejét elrántja, de Pr. jelölt kezében fésű, fésülni kezdi a haját hátra, közben vigyorg, élvez a hatást.)* Parancsnok elvtárs. Így kell mondani! Megértettük?!

Fül: Igenis... Parancsnok elvtárs!

Pr. jelölt kihúzza magát, büszke vigyor az arcán, mintha neki szólt volna a Parancsnok elvtárs megszólítás.

Rendőr: *(dühösen a Pr. jelölthöz)* Hagyd békén! Menj arrébb!

Fül: Parancsnok elvtárs, az egyik hírláncos jelentette, hogy az alsó részen megtalálták... *(nyel egyet)*

Szem: *(bátran folytatja)* ...a parancsnok elvtárs nagyszüleinek a sírját.

Fül: A csontokat most szedik föl.

Szem: Azt kérdezik *(ő is nyel egyet)*, hogy mitévők legyenek.

Rendőr: Lapátoljanak! Azt is az útalapba! Nincs kivétel! Értettük?

Fül: Értettük!

Szem: Igenis!

Rendőr: Találtak mellettük valamit? Nyaklánc? Gyűrű? Egyéb?

Fül: Azt nem mondták.

Rendőr: Gyerünk vissza! Nézzétek meg a zsebüket! Kutassátok át a brigádot! Melyik brigád?

Szem: Szabad Nép brigád.

Rendőr: Jelölt elvtárs megjegyzi. Este a motozásnál, a Szabad Népnél, ha találnak valamit, készüljön a gyakorlati vizsgára. Nyolcadik vizsgatétel: a gumibot helyes használata. Maguk meg lóduljanak!

Szem és Fül sietve el.

Rendőr Janóhoz, aki egy ideig dermedten állt a talicska mellett, majd a kőrakásból rakja a követ a talicskába.

Rendőr: *(Janóhoz)* Gyűrű? Nyaklánc? Érme?

Janó a rossz kalapba gyűjtött tárgyakat viszi a Rendőrhöz, de a Pr. jelölt kirántja a kezéből, és ő adja át a Rendőrnek. Közben

Janó: Rézkrajcár. Kettő is, az egyik kisebb, a másik nagyobb, meg egy gyűrű, van egy nyílhegy is, meg valami berozsdált vaskés, mintha piaci mérleg lenne, meg két egyforma vaskocka.

Rendőr: Nézzem! *(Beleharap a gyűrűbe, elégedetten vigyorg, az oldalán lógó vászontáskába csúsztatja. Nézi a krajcárokat. A nagyobbat dörzsöli az ujjával.)* Ez nem krajcár. Ezen itt felül mintha félhold volna. *(Túl sokat mondott, körbenéz, a pénzürméket is becsúsztatja a vászontáskába. Nézegeti a többi vasdarabot.)* Ezeket vigyék a gyűjtőhelyre. Aztán mindent leadni, mert a motozásnál még a pofádat is ki kell tátani. Megértettük?

Janó: Igenis.

Rendőr: *(elindul, a kőrakásnál megáll, oldalában egy nagyobb kő)* Ezt is kivinni.

Janó: *(nézi)* Egy madárfej, valami növény van a csőrében.

Rendőr: Tegye a talicskára. Minden követ az útalapba! Ha nem fér a talicskába vagy a tróglira, akkor szét kell verni, darabolni! Megértettük?

Janó: Igenis.

Pr. jelölt: *(dühösen)* Azér-mondjuk, mer-azér!

Rendőr: *(Pr. jelölthöz)* Maga meg ne ugasson! Maga csak akkor ugasson, ha utána harapni akar. Most dolgoztatni kell! Megértve? Induljunk!

A Rendőr kezével morzsolgatja a vászontáskából kidudorodó félnapi zsákmányt, és homlokát törölgeti, elindul.

Pr. jelölt: *(odalép Janóhoz, megfogja a gombját)* Kell ez a gomb?

Janó: Kell.

Pr. jelölt: *(leszakítja Janó ingéről a gombot, és a meglepett Janó kezébe nyomja)* Akkor ne-sze.

Pr. jelölt peckesen a rendőr után sasszézlik, utoléri, és mögötte fölveszi a lépést. Eltűnnek a színről. Janó hosszan néz utánuk, majd óvatosan figyel körbe. Innen-onnan talicska nyikorgása, csákánnyal követ törnek, beszédfoszlányok.

Janó a kibontott sír mellé térdel, kezével kaparászik. Csöndesen megjön Janóka (mindjárt kiderül, hogy Janó nagyobb fia), Janó mögé áll, nézi, hogy mit csinál az apja. Kis idő múltán Janó észreveszi, megrezzen, szinte felhorkan.

Janó: A frászt hozod rám. Mit keresel itt? Mi nek gyüttél?

Janóka: Itt az ebéd. Tarhonyás krumpli. Anya is jön.

Janó: Az meg minek?

Janóka: Hogy segítsünk.

Janó: (közben szedegeti a csontokat a sírból) Mert?

Janóka: Mert lassan haladnak.

Janó: Ezt meg ki mondta?

Janóka: Kidobolták. Most délben. Hogy az asszonyok meg a tíz éven felüli gyerekek is, még a lányok is kötelesek törmeléket hordani az út alapba... Apa, mi az, hogy törmelék?

Janó: Ami nem homok, ami nem növény.

Janóka: Elmúltam tíz, ezért én is jöttem segíteni, mert lassan haladnak.

Janó: Azért haladunk.

Janóka: (az ételes batyut kezdi bontogatni) Kibontsam?

Janó: Várj még azzal! Ezt még kiszedem. Ügyelj, ha jön valaki, szólj!

Janó most már gyorsabban szedegeti a sírből a csontokat. Megsimogatja, úgy tisztogatja. Kis idő múlva Janóka feje biccen, feszülten figyel, arébb húzódik, ijedten suttozja.

Janóka: Valaki jön! Apa, jön valaki!

Janó gyorsan föláll, lapátot vesz, és óvatosan a talicskába emel egy lapáttal a kisebbik kőrakásból.

Janóka: (vigyorogva) Anya jön.

Janó: Na, te is meggyüttél.

Anya: Meg. Hogy segítsünk. A feljáromnál még egy lapátot is adtak. Jó nagyot.

Janó: (kézbe veszi) Szívlapát. Cseréljük. Ezt a törmelékes részt kapard össze, aztán a talicskába lapátoljuk. Lássák, hogy dolgozunk.

Anya: Nem lehet idelátni. Alig leltem rátok. (nézi a bontatlan ételes batyut) Nem is ettél!

Janó: Előbb ezt befejezem. (Janókához) Te meg ne tátsd a szádat, hanem segíts Anyádnak.

Egy ideig csöndesen dolgoznak. Janóka és az Anya kődarabokat (az olvasónak írom: darázköveket), kisebb-nagyobb darabokat hordanak össze. Janó a talicskába rakja óvatosan a csontokat.

Janó: (Anyához) A számadó nem szólt, hogy mikor mentenek ki ebből a közmunkából?

Anya: Ma sem jött.

Janó: Megígérte. (Dolgoznak tovább.)

Lapátolás közben az Anya megáll, korhadó, megszáradt fakereszt darabját betűzgeti. Janóhoz megy, súgja, hogy Janóka ne hallja.

Anya: E-TE-PÁL. ETEPÁL. 19, alatta is 19. 1919. Erről beszéltél?

Janó: Igen, erről. Az Apám. Ez maradt belőle. Törött bordák. Agyonverték.

Janóka: (meghallja) Kit vertek agyon?

Janó: Hallgass! Nem rád tartozik!

Anya: (csöndesen) Dehogynem! Mondd meg neki! Nem gyerek már. Dolgoztatják. A Nagyapja volt.

Janó: (Kiveszi a koponyát a sírgödörből. Megenyhül, elérzékenyül.) Annyi idős voltam, mint most Te. Éjszaka hoztuk ide a körösztapáddal. Nem engedték, hogy külön temessük el. Este úgy húztuk ki a többi közül.

Janóka: Hogy halt meg?

Janó: Agyonverték. A vörös időben. A komenisták, mert Nagyapád nem engedte, hogy a közösbe elhajtsák a Bimbót, a tehenünket. Másutt is öldököltek. Autóval jöttek Pestről. Puskájuk is volt. A szomszéd öregapót addig ütötték, amíg mozgott. Nagyanyád testvérét pedig másokkal együtt fölakasztották. Az volt a bűnük, hogy nem engedték a templomunkat kifosztani. Lázár atyát rögtönítelő bíróság elé állították még aznap délben, és őt is fölakasztották.

Janó: (Kezében a koponya. Hozzá beszél.) Ne haragudj, Apám, hogy megbontottam a sírodat. Évente kijártunk ide, az utóbbi években már titokban, ezért tudtam, hogy hol vagy. A komenisták

itt sem hagytak békét, megint dorbézolnak. Azt a parancsot kapta a falu, hogy ezt az öreg temetőt meg ezeket a romokat lapátoljuk össze, és talicskázunk a közeli országúthoz. Itt sok a darázkő, tudod, itt valamikor templomféle lehetett, minden megy az útalapba. A földes országút kövesút lesz, ahhoz kellesz Te is, Apám. Oda temetünk. Rajtad fogunk járni. Út a jövőbe. Lenini út! Ezt hirdetik.

Az Anya és Janóka dermedten hallgatnak. Janó – könnyeit nyeldekelve – így, ilyen hangon még soha nem beszélt.

Janóka: (bátorodva) Nem lehetne mégis hazavinni és a kertben, titokban eltemetni? Holnap hozunk egy zsákot, és itt valahol eldugjuk.

Janó: (félbeszakítja) Hallgass! Felejtsd el, amit mondtál!

Janóka: De...

Janó: Azt akarod, hogy engem is agyonverjenek?

Anya: (Janókához) Tudod jól, hogy Jóska bátyámat egy hete úgy megbotozták, hogy még most is vért köpköd.

Janó: (a koponyát a talicskába teszi) Még mielőtt kitolom az úthoz, ennék már egy falatot.

Anya kibontja az ételes vászonbatyut, és hátal leülnek a talicska mellé.

Janóka: (kézbe veszi a sírkereszt egy darabkáját, és betűzgeti) E-TE-PÁL... 19...19.

Janó: 1919.

Janóka: Ezt hazavihetnénk.

Janó: (odanéz) Nem lehet! Este motoznak, büntetnek. Tedd a talicskába!

Janóka a talicskába teszi a fakereszt darabját, és amikor Janó visszafordul, nagy bátran egy kicsi csontdarabkát a zsebébe rak. Nem veszik észre.

Janó: (eszik, közben Anyához) Ha neked is ki kell jönni az ingyenmunkára, akkor ki fog főzni?

Anya: Dédimama. Kérsz vizet? Janó, hozzád! Ott a demizson.

Anya feláll, megfordul, megáll a talicska mellett. Janóka éppen egy nagyobb darázkövet próbál Anya lapátjával szétverni.

Anya: Mennyi csont, Istenem!

(Körbenéz, gyorsan kikap egy kisebb csontot, a kötényébe rejti. Megy a demizsonhoz, viszi Janóhoz. Janó feláll, bal könyökével kitámasztja a demizsont. Iszik.)

Janó: Ejjó volt. Hideg maradt. (A demizsont odaadja Anyának.) Van még benne bőven. Igyatok!

Janóka is odamegy, Anyával óvatosan isznak, minden vízcseppért kár. Közben Janó elindul a talicskával. Azt látjuk, hogy visszanéz, aztán körbe, és az Édesapja koponyáját egy akácfa tövében előre elkészített kis gödörbe teszi, lábával földet húz rá. Körbenéz, indul tovább.

Anya: (elhúzza Janóka szájától a demizsont) Elég volt. Sokára lesz még este.

Janóka: Ejjó volt. Hideg maradt.

A vers és a színpadi mű megjelent a Szellemfalu – és egyéb jelenések című kötetben (Kairosz Kiadó, Budapest, 2023).